

Gunnar Harding vid minnesmärke i närheten av Poltava.

Lasse Söderberg mottar blommor.

Anka Demchikhina, volontär på festivalen Meridian Poltava.

Igor Pomerantsev är en av hjärnorna bakom poesifestivalen.

Galina, lokal poet, läser en dikt om vänskapen med Sverige.

En festival tillägnad den lokala specialiteten halushka pågår.

Sista kvällen på festivalen Meridian Poltava. Serhij Zjadan läser sina

Så erövrade svenskarna till sist

Poltava är Sveriges Waterloo. Trehundra år efter det katastrofala slaget besöker Ann Lingebrandt staden som vill placera sig på den kulturella kartan i ett Ukraina som söker en ny nationell identitet.

■ Fältet är täckt av böljande grönska. Det är svårt att föreställa sig att tusentals stupade svenskar vilar här mitt i den frodiga idyllen. Under en stekande sol står jag och tittar ut över slagfältet vid Poltava där den största militära katastrofen i Sveriges historia ägde rum, ett blodbad som blev början på slutet för den svenska stormaktseran.

I sommarhettan den 28 juni 1709 gick Karl XII:s försök att en gång för alla klå tsar Peter i stöpet. Istället var det den uttröttade svensk-finska armén som på bara några timmar till stor del uttraderades. Poltava är Sveriges Waterloo, men också Ukrainas. Nederlaget var minst lika förödande för den ukrainska kosackarmén, som lierat sig med svenskarna i kampen mot den gemensamma ryska fienden.

den. Det skulle ta nästan tre sekel för Ukraina att bli självständigt.

Men vad gör egentligen jag, en bortkommen svensk litteraturkritiker utan något överdrivet intresse för värjor och karolinerhattar, här, trehundra år senare?

Kanske är det som den ryske exilpoeten Igor Pomerantsev säger:

– Svenskar älskar tanken på att de blev besegrade och utkastade ur imperiet.

■
”Tiden läker sår” står det, på svenska, på ett minnesmärke vid slagfältet. Frågan är om det är sant, åtminstone har det dröjt. Poltava – en stad i ungefär samma storlek som Malmö, i jättelika Ukraina en provinsial småstad i landets hjärta – lever fortfarande

”Vi är en konstnärlig, kultiverad festival med poesi och vin. Vår idé är att ge Poltava nya associationer.”

de i hög grad i skuggan av den blodiga drabbningen. Här finns inte mindre än tjugo minnesmonument över striderna. Namnet Poltava är ett begrepp, en synonym till katastrof, och det är invånarna högst medvetna om.

Men det ska bli ändring på det. För även om Poltava i många ukrainares ögon är en lugn, lantlig plats där knappt något händer – här finns en festival tillägnad den lokala specialiteten halushka (ett slags kroppkaka)! – är staden ryktbar för sina kulturella anor: i trakten föddes Gogol och även Ukrainas pionjärförfattare Ivan Kotljarevskij kommer härifrån. Medan ukrainska fortfarande bara var något för bönder – bildade människor talade ryska och franska – var han den första att utveckla det till ett litterärt språk.

Nu planerar Poltava att placera sig på samtidens kulturella Europakarta med hjälp av en poesifestival, Meridian Poltava, som hölls för första gången i fjol. Och det är här svenskarna kommer in.

Jag har bjudits in till den tre dagar långa festivalen tillsammans med en delegation svenska poeter för att, som det heter, bygga kulturella broar. Det är ett påkostat arrangemang och intresset för de utländska besökarna är översvallande. Festivalens fotografer surrar likt paparazzi kring deltagarna

– till och med en ringa poesikritiker känner sig som en omsvärmd celebritet och blir intervjuad av lokaltidningen.

■
På festivalens första morgon överräcker ett par lokala damer blomketter till Malmöförfattarna Lasse Söderberg och Angela Garcia och uttrycker sin förhoppning om att traditionen av vänskap mellan folken ska bestå. Senare kommer unga poesifans att stå i kö för att få ta en selfie tillsammans med Gunnar Harding. En kvinna som presenterar sig som lokal poet insisterar på att läsa en dikt för mig, på ukrainska. Jag får en summarisk översättning: den handlar om slaget vid Poltava och vännerna från Norden. Med händerna tecknar hon ett hjärta.

Från ett svenskt perspektiv verkar suget efter poesi närmast svindlande – till arrangemangen kommer hundratals besökare. En av festivalens många unga volontärer tror visserligen att publiksuccén har mer att göra med bra PR än med ett exceptionellt lyrikintresse, men ändå.

– Poesin talar till vårt kollektiva minne, förklarar den ukrainska poeten Kateryna Kalytko.

Viljan att återknyta banden med Sverige hör samman med den lång-

dikter, Ann Lingebrandt de svenska översättningarna.

FOTO: JULIA WEBER

Poltava – med poesi

tan att tillhöra Europa som präglad utvecklingen i Ukraina de senaste så dramatiska och politiskt komplicerade åren. Det är fråga om en balansgång mellan att öppna sig mot väst och bygga upp sin egen nationella identitet. Språket har till exempel blivit en känslig sak i ett Ukraina där många vill distansera sig från det ryska inflytandet. Därför väljer Igor Pomerantsev, som växte upp i Ukraina men tvingades lämna Sovjetunionen och numera är bosatt i Prag, att av solidaritet tala ukrainska i teve- och radiointervjuer trots att han, påstått, inte är något vidare på det.

Han är en av hjärnorna bakom poesifestivalen, tillsammans med brorsonen Svyatoslav Pomerantsev, affärsman som blivit festivalledare och är stort Nils Holgersson-fan. För Svyatoslav Pomerantsev flyger poesins vita gås mot framtiden.

– Vi är inte en historisk festival, vi gör ingen rekonstruktion av slaget. Vi är en konstnärlig, kultiverad festival med poesi och vin. Vår idé är att ge Poltava nya associationer.

Inte särskilt många turister hittar än så länge till Poltava, men bakom festivalen finns också en önskan om att locka till sig besökare inte bara från den närmsta regionen. Och orga-

nizatörerna hoppas på att kunna ta ukrainska författare till Sverige och visa upp sig på Göteborgs bokmessa.

Ansträngningarna för att skapa en ny bild av Poltava kan ses som en spegel av den pågående transformationen av hela landet. Här har huvudgatan döpts om till självständighetsgatan. Ivan Mazepa, kosackgeneralen som kämpade tillsammans med Karl XII och under den ryska tiden betraktades som en förrädare, har omvandlats till nationalhjälte. Nu står han sedan några år tillbaka staty i staden, i nygjuten brons men i traditionell stil.

Så även om Ukraina vill vara ett modernt land är historien en rejäl byggesten i skapandet av en ny identitet. På Poltavas historiska museum vid slagfältet drar man paralleller mellan kosackerna och de ukrainare som sedan fem år tillbaka strider i Östra Ukraina. Också kriget i Donbass är ett arv efter slaget i Poltava, påpekar Svyatoslav Pomerantsev.

Dragkampen om åt vilket håll Ukraina ska gå är långt ifrån över. Politiken tog ännu en överraskande vändning när Volodymyr Zelenskyj, satirikern som blivit folkkär i tv-rollen som president, i april valdes till landets högst verkliga statschef.

Det hela liknar en komedi, men många är rädda att de snarare befinner sig i en tragedi. Ingen av de ukrainare jag pratar med vet riktigt vad de ska vänta sig av Zelenskyj. En av festivalvolontärerna, Anka Demchikhina, sammanfattar:

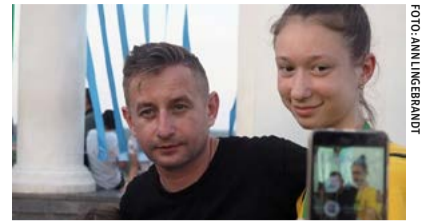
– Det är skrämmande, för vi vet inte alls vad som kommer att hända. Det kan gå bra, det kan gå dåligt. Jag hoppas att det går bra. I alla fall att det inte går dåligt.

I det läget kan man åtminstone trösta sig med poesi, och det gör Poltava med besked. "För mycket politik i allt, klagar läsarna / låt oss prata om himlen ovanför staden istället", skanderar festivalens största stjärna Serhij Zjadan på avslutningskvällen och jublet vill aldrig ta slut. Jag är med på ett litet hörn som uppläsare av de svenska översättningarna och passar på att sola mig i glansen, mina femton minuter i ukrainskt rampljus. Det verkar visst som om vi svenskar lyckades bättre med att erövra Poltava den här gången – med dikter istället för musköter.

Eller så kan det helt enkelt vara så som Igor Pomerantsev konstaterar:

– Jorden här skälver. Det är därför det finns en tro på orden.

TEXT & FOTO: ANN LINGEBRANDT
medarbetare på kulturredaktionen

Serhij Zjadan i Poltava tillsammans med fotograferande fan.

5 frågor till Serhij Zjadan

Serhij Zjadan är en av Ukrainas mest uppmärksammade författare. Han är poet, romanförfattare, musiker och politisk aktivist och deltog i demonstrationerna vid Euromajdan, som 2014 ledde till att president Viktor Janukovyjtj avsattes.

Vilket inflytande har historien och kulturen på politiken i dagens Ukraina?

– Under de senaste åren har frågan om kultur och identitet verkligen varit viktig för ukrainarna. Det här krigstillståndet med Ryssland har fått oss att tänka på sådant. Det är svårt att säga hur det påverkar politiken. Den förra regeringen försökte lyssna på ukrainarna, hörsamma de kulturella kraven och ta politisk hänsyn till dem. Vi får se hur den nya regeringen kommer att uppföra sig.

Ja, Ukraina har alldeles nyligen fått en ny president, Volodymyr Zelenskyj. Vad är din åsikt om honom?

– Jag tycker inte att han är på sin rätta plats och han är inte lämplig i politiken. Det ukrainska folket har gjort ett riskabelt val.

Ukraina tycks sträva efter en ny identitet. Åt vilket håll borde landet röra sig, enligt dig?

– Jag är till hundra procent övertygad om att Ukraina kommer att närma sig väst. Ryssland är inget alternativ för oss. Hur snabbt den här utvecklingen kommer att gå beror helt och hållet på medborgarna och regeringen.

Dina dikter är rätt desillusionerade. Finns det hopp, tror du?

– Jag är begränsad i min optimism. Ukraina har stor potential. Vi har tagit stora steg mot ett bättre liv de senaste fem åren. Vi får se vad det leder till.

Vilken roll kan din poesi spela i dagens Ukraina? Känner du att du har möjligheten att påverka?

– Jag antar att litteratur inte kan förändra samhället. Litteratur kan inte förändra världen. Men litteratur kan ge vinkar om hur samhället kan förändras. Litteraturen är en spegel. Spegel undervisar inte, utan reflekterar, och är de mest rättvisa i sin neutralitet.

ANN LINGEBRANDT

■ På svenska finns Serhij Zjadans romaner "Anarchy in the UKR" (2011) och "Depeche Mode" (2014) i översättning av Nils Håkanson.